

Posebno skrbništvo

Tarabarić, Ema

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:535521>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-01**



Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNE POLITIKE

Ema Tarabarić

POSEBNO SKRBNIŠTVO

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv.prof.dr.sc. Barbara Preložnjak

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ

1	Uvod	1
2	Povijesni i pravni okvir skrbništva i posebnog skrbništva	3
2.1	Skrbništvo i posebno skrbništvo kroz povijest.....	3
2.2	Počeci pravnog uređenja skrbništva	4
2.3	Pravno uređenje u drugoj polovici 20.st.	6
2.4	Pravno uređenje skrbništva i posebnog skrbništva u moderno doba.....	7
3	Dijete kao pravni subjekt – prava i položaj djeteta	9
3.1	Relevantne pravne i zakonske odrednice položaja i prava djeteta	9
3.2	Sposobnosti i odgovornosti djeteta u pravnom okviru	11
3.3	Dijete u sudskom postupku	12
3.4	Zastupanje i trošak zastupanja djeteta	14
3.5	Prilagodba sudskog postupka i djetetov najbolji interes.....	16
4	Poseban skrbnik	17
4.1	Poseban skrbnik za dijete.....	18
5	Centar za posebno skrbništvo	21
5.1	Ustrojstvo Centra za posebno skrbništvo i statistički podatci.....	23
5.2	Izazovi u praksi i prijedlozi za unaprjeđenje sustava	26
6	Zaključak	27
7	Literatura.....	30

Posebno skrbništvo

Sažetak:

Rad daje kratki uvid u pravni institut skrbništva te prikaz posebnog skrbništva, s naglaskom na posebno skrbništvo za djecu. Opisan je pravni okvir i povijesni razvoj posebnog skrbništva, izmjene u njegovom imenu, značaju i promjene koje su zakonske izmjene sa sobom nosile. Dane su prednosti i navedeni slučajevi u kojima uopće dolazi do imenovanja posebnog skrbnika djetetu. Također, prikazana je uloga posebnog skrbnika te kako se ona kroz godine mijenjala, njegove ovlasti i odgovornosti te trenutno važeći propisi vezani uz posebnog skrbnika, njegovu edukaciju, stručna znanja i vještine potrebne za obavljanje te uloge. Obzirom da je rad fokusiran na posebno skrbništvo za djecu, opisano je značenje sudjelovanja djeteta u sudskim postupcima, njegova uloga, različita prava, ali i ograničenja vezana uz dijete kao pravnog subjekta. Dan je i kratki prikaz Centra za posebno skrbništvo i njegovo djelovanje, najvažnije značajke i plan daljnjeg razvoja te javne ustanove. Zaključno, iznesene su nove spoznaje o ovom pravnom institutu te njegove prednosti, kao i eventualni prijedlozi za unaprjeđenje prakse.

Ključne riječi: skrbništvo, posebno skrbništvo, djeca u sudskim postupcima

Abstract:

The paper provides a brief insight into the legal institution of custody and a description of special custody, with an emphasis on special custody for children. It describes the legal framework and historical development of special guardianship, changes in its name, meaning and changes brought about by legal changes. The advantages of appointing a special guardian for children and in which cases this happens at all are given. Also, the role of the special custod is presented and how it has changed over the years, his authorities and responsibilities, as well as the currently valid regulations related to the special custod, his education, professional knowledge and skills necessary to perform this role. Given that the work is focused on special custody for children, the meaning of the child's participation in court proceedings, its role, various rights, and limitations related to the child as a legal entity are described. A brief presentation of the Center for Special Guardianship and its activities, the most important features and the plan for further development of this public institution was also given. In conclusion, new knowledge about this legal institute and its advantages were presented, as well as possible suggestions for improving the practice.

Key words: custody, special custody, children in court proceedings

Izjava o izvornosti

Ja, Ema Tarabarić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Ema Tarabarić

Datum: 29.8.2024.

1 Uvod

Nekada davno obitelj se smatrala jedinom zajednicom od koje se očekivalo da pruža zaštitu djeci i drugim njezinim nesposobnim članovima. Možemo reći da je djelovala kao prvotna institucija socijalne skrbi, a žene su primarno bile te koje su pružale skrb potrebitim članovima obitelji. Ipak, već je i rimsko pravo poznavalo institut skrbništva pa je tako skrbnika mogao imenovati pater familias ili je mogao biti imenovan zakonom, međutim život i zdravlje štíćenika bili su i dalje ostavljeni skrbi bliskih srodnika. Naglasak se stavlja na važnost zaštite imovine štíćenika kao materijalne osnove opstanka, a zaštita osobe, njezine dobrobiti i najboljeg interesa s vremenom je dobivala sve više na važnosti.¹ S promjenama u strukturi i broju članova obitelji dolazi do potrebe da država preuzme zaštitne mehanizme koji obuhvaćaju i skrbništvo. Sve je manji broj članova obitelji, sve je manje djece, razvodi brakova su sve učestaliji, kao i zasnivanje uzastopnih obitelji, a primjetno je i veliko povećanje broja samačkih staračkih kućanstava. Naravno da je i dalje za očekivati bolju kvalitetu skrbi u slučajevima kada su srodnici ujedno i skrbnici, međutim, sve manja suvremena obitelj doista je sve teže u stanju skrbiti o potrebitim članovima obitelji bez potpore mehanizama socijalne države.²

Suvremeni pojam skrbništva kao pravni institut sadrži ponajprije ovlaštenja na zastupanje osobe pod skrbništvom, a budući da s time ostaje otvoreno pitanje čitavog niza životno važnih pitanja u vezi sa životom štíćenika, u praksi se sa skrbništvom neposredno isprepliću ovlasti socijalne države u odnosu na osobe kojima može biti imenovan i skrbnik. Te su ovlasti koncentrirane u nadležnosti Hrvatskog zavoda za socijalni rad te Centra za posebno skrbništvo, dok je zaštita prava osoba s invaliditetom u nadležnosti pravosudnih tijela.³ Ovlaсти nekadašnjih centara za socijalnu skrb tijekom vremena doživljavale su brojne izmjene, a jedna od važnijih reformi koja je provedena donošenjem Obiteljskog zakona 2003. godine vodila je prema smanjenju ovlasti centara zbog utjecaja na ljudska prava. Hrvatski zavod za socijalni rad danas, u okviru svojih ovlasti, donosi prvostupanjske odluke o pravima iz socijalne skrbi, provodi ovrhu vlastitih rješenja, vodi propisane očevidnike, te izdaje uvjerenja i druge potvrde. Osim toga, pruža informacije o obiteljskim okolnostima te daje mišljenja i prijedloge u sudskim postupcima koji se tiču obiteljskopravne i kaznenopravne zaštite. Sudjeluje kao stranka ili umješać u postupcima pred sudom i drugim nadležnim tijelima i općenito ima širok opseg poslova i značajnu ulogu u postupcima obiteljskopravne prirode pa tako i skrbništvo i posebno skrbništvo.⁴

¹ Hrabar D. et al., Obiteljsko pravo, Zagreb, Narodne novine, 2021, str. 355.

² Cf. ibid., str. 357.

³ Cf. ibid., str. 358.

⁴ Alinčić M. et al., Obiteljsko pravo, Zagreb, Narodne novine, 2007, str. 377-380.

„Prema pravnoj prirodi, zbog zadiranja i ograničenja temeljnih ljudskih sloboda, institut skrbništva je prinudna mjera u čijoj osnovi su ovlasti upravnih tijela, a kod odraslih osoba i suda, za donošenje odluke o lišenju poslovne sposobnosti.“⁵ Stoga pravni status osoba koje se stavlja pod skrbništvo treba uvijek razmatrati kompleksno i multidisciplinarno, obzirom na činjenicu da je u pitanju pravni institut koji kao oblik psiho-socijalne zaštite zamjenjuje njihovo izravno i neposredno sudjelovanje u društvenim odnosima. Pravni institut skrbništva mora, dakle, kao mjera zaštite, u svakom trenutku zadovoljavati provjeru kriterija nužnosti, pravednosti i razmjernosti. Skrbnička zaštita mora biti primjerena, individualizirana i u skladu s dobrobiti štíćenika, kako nalaže Obiteljski zakon, a slijedom tih zahtjeva, načela na kojima se gradi skrbništvo kao pravni institut su načelo nužnosti, načelo pravednosti, načelo razmjernosti, načelo individualizacije mjera zaštite te kao opće načelo koje prožima skrbničku zaštitu – načelo dobrobiti štíćenika.⁶ Što se tiče vrsta skrbništva, razlikujemo skrbništvo za maloljetne osobe (nadomješta roditeljsku skrb), skrbništvo za punoljetne osobe (radi zaštite punoljetnih osoba koje nisu sposobne brinuti o sebi i koje ugrožavaju svoja prava i prava drugih osoba) te posebno skrbništvo kao treću najnoviju vrstu u kojemu su ovlasti i dužnosti posebnog skrbnika ograničene na zastupanje tako da on „djeluje kao zastupnik djeteta ili punoljetne osobe i u slučajevima kada te osobe već imaju skrbnika ili zakonskog zastupnika, ali koji zbog sukoba interesa nema ovlast na zastupanje, već se ta ovlast prenosi na posebnog skrbnika“.⁷ Kako se skrbništvo i posebno skrbništvo, bez obzira na provedene reforme i nastojanja unaprjeđenja kroz godine, i dalje suočavaju s brojnim izazovima poput nedostatka kadra i resursa, pretjerane administrativne složenosti, ponekad nedovoljnom fleksibilnošću zakona, potrebom za dodatnim edukacijama i drugima, neupitno je da je u pitanju pravni institut koji je i dalje u razvoju. Neki od novijih prijedloga utemeljenih na istraživanju zaštite djece u sudskim postupcima ukazuju i na nužnost unaprjeđenja standarda zaštite djece u hrvatskom pravosuđu, predlažući različite izmjene u svrhu poboljšanja uređenja ostvarivanja prava djeteta na informaciju, izražavanja mišljenja, samostalnog zastupnika u sudskim postupcima razvoda braka i odlučivanja o roditeljskoj skrbi.⁸ Imajući sve navedeno na umu, u ovome radu općenitije će se predstaviti pojam i značenje skrbništva, a detaljnije posebnog skrbništva, s većim naglaskom na posebno skrbništvo za djecu. Obzirom na to da se radi o pravnim institutima koji su s godinama doživljavali brojne izmjene, a njihova primjena u praksi sve je zastupljenija, cilj ovoga rada je doprinijeti boljem razumijevanju posebnog skrbništva, s posebnim naglaskom na njegovu važnost u zaštiti prava djece, ali i istaknuti prostor za napredak u smislu bolje učinkovitosti te jednostavnijeg funkcioniranja sustava. Nakon

⁵ Hrabar et al., op. cit. (bilj.1), str. 368.

⁶ Hrabar et al., Obiteljsko pravo, loc. cit.

⁷ Ibid.

⁸ Rešetar Branka & Rupić Daniel, „Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskopravnom sustavu“, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, 37:3/2016, str. 1177.

povijesnog pregleda i pravnog okvira te izmjena uloge skrbnika kroz vrijeme, bit će riječ o položaju djeteta u sudskim postupcima te općenito o položaju djeteta kao pravnog subjekta. Posebno će se istaknuti specifičnosti posebnog skrbnika za djeteta te pojam i rad Centra za posebno skrbništvo. Zaključno će biti istaknuti izazovi s kojima se susreću skrbnici u praksi te eventualni prijedlozi unaprjeđenja sustava.

2 Povijesni i pravni okvir skrbništva i posebnog skrbništva

2.1 Skrbništvo i posebno skrbništvo kroz povijest

Krenemo li od samih početaka pravnog uređenja pojma skrbništva, valja istaknuti kako rimsko pravo nije ni poznavalo suvremenu diobu na pravnu i poslovnu sposobnost čovjeka. Čovjek je imao status slobodnog građanina ili roba, a *ius civile* predstavljao je opseg slobode u kojemu je osoba mogla djelovati (sklopiti brak, sklapati pravne poslove, imati aktivno ili pasivno biračko pravo). Imati osobnu sposobnost slobode značilo je da će volja osobe biti osnova za nastanak, promjenu ili prestanak nekog pravnog odnosa.⁹ Međutim, rimsko pravo poznavalo je institut skrbništva. Skrbnika, odnosno tutora je mogao imenovati pater familias oporukom, magistrat kao predstavnik javne vlasti ili je mogao biti određen na temelju zakona. Tutor je štitio samo imovinu štíćenika, dok su život i zdravlje bili pod zaštitom skrbnika. Država nije imala mehanizme za pružanje potpore kao što ima danas putem socijalne pomoći. Stoga se povijesni pristup skrbništvu uglavnom klasificira kao paternalistički, obzirom na to da je imao fokus prvenstveno na imovini i prijenosu imovine na članove obitelji.¹⁰ Biti nesposoban imalo je značenje nemogućnosti donošenja razumne odluke glede procjene učinaka nekog pravnog posla u čijoj je osnovi uvijek slobodno očitovanje volje razumnog ljudskog bića. Stoga ne čudi kako su mjere zaštite povijesno bile usmjerene na osobu ali i njezinu imovinu obzirom da se ona smatrala osnovom ljudske egzistencije i prava osobe.¹¹ Danas je pak skrbništvo dio obiteljskog prava, a prema obilježjima smatra se statusnim pravom. To je obiteljskoppravna ustanova namijenjena zaštiti pojedinca koji zbog svojih zakonom određenih razloga (dobi, zdravstvenog stanja, spriječenosti, duševnih smetnji i dr.) nije u stanju sam brinuti se o svojim pravima i interesima.¹² Fokus je dakle sa zaštite imovine osobe prešao uvelike na zaštitu same osobe, a skrbništvom se postavlja ili nadomješta zakonski zastupnik koji u ime i za račun osobe pod skrbništvom daje pravno relevantne izjave volje.

⁹ Hrabar et al., op. cit. (bilj. 1), str. 355.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Hrabar et al., op. cit. (bilj. 1), str. 356.

¹² Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

Što se posebnog skrbništva tiče, točnije posebnog skrbnika za dijete, njegov razvoj možemo pratiti, u gotovo neizmijenjenom obliku, od 1947. godine, odnosno od donošenja Osnovnog zakona o starateljstvu pa sve do današnjeg Obiteljskog zakona. Na samim njegovim počecima uloga posebnog skrbnika definirala se kao zastupanje djeteta pred nadležnim tijelima ili pri zaključivanju pravnog posla, od strane imenovane osobe koja nije djetetov roditelj (ili skrbnik) za poduzimanje određenih pravnih radnji ili poslova te radi zaštite maloljetnika u situacijama sukoba interesa među njime i zakonskim zastupnikom. Osnovnim zakonom o starateljstvu predviđeno je imenovanje posebnog skrbnika (odnosno tada kolizijskog ili naročitog staratelja) kada postoji kolizija između interesa djeteta i osobe pod čijom je skrbi dijete te u slučajevima kada postoji kolizija između dvoje djece koji se nalaze pod skrbništvom istog roditelja ili skrbnika. Kolizija interesa očitovala se pri sklapanju pravnog posla ili vođenju spora u kojemu roditelj/skrbnik ne može zastupati istovremeno svoje interese i interese svoga djeteta/djece koji su pod njegovim skrbništvom, a interesi su im u suprotnosti.¹³ Neke od najvažnijih promjena na putu prema jačoj samostalnoj zaštiti osobnih prava djeteta donijeli su konvencijsko pravo djeteta na izražavanje mišljenja, izričito jamstvo prava djeteta na posebnog skrbnika te taksativno nabranje postupaka u kojima se mora imenovati poseban skrbnik djetetu.¹⁴ U pravnom sustavu Republike Hrvatske danas ovlaštenja zastupanja osobe pod skrbništvom isprepletene su s ovlastima socijalne države u odnosu na osobe kojima može biti imenovan skrbnik, a koncentrirane su u nadležnostima Hrvatskog zavoda za socijalni rad (donedavno centara za socijalnu skrb) te Centra za posebno skrbništvo. Zaštita temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom ne spada u istu skupinu, ona je pak u nadležnosti pravosudnih tijela.¹⁵

2.2 *Počeci pravnog uređenja skrbništva*

Pravni izvori o skrbništvu u Hrvatskoj do 1947. ovisili su o pravnom području kojem je pojedini dio Hrvatske tada pripadao. Austrijski opći građanski zakonik iz 1811. bio je uveden na većem području zemlje 1852. godine. Zakonom o sudskom vanparničnom postupku iz 1934. Kraljevine Jugoslavije slijeđeni su europski trendovi uvodeći starateljskog sudca kao organ starateljstva te obiteljski savjet vodeći se uzorom iz francuskog prava. Slijede Osnovni zakon o starateljstvu 1947. godine, Zakon o starateljstvu kojega donosi Hrvatski sabor 1968. te Zakon o braku i porodičnim odnosima.¹⁶

Patentom od 29. studenoga 1852. uveden je austrijski Opći građanski zakonik za Hrvatsku i Slavoniju, a počeo se primjenjivati 1. svibnja 1853.¹⁷ Tutorstvo i skrbništvo obrađeno je njime vrlo

¹³ Rešetar & Rupiće, op. Cit. (bilj. 8), str. 1178.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Hrabar et al., op. cit. (bilj. 1), str. 358.

¹⁶ Cf. ibid., str. 357.

¹⁷ Rušnov & Posilović (a. n.), prema Milas, Ivana, „Obiteljsko pravo i socijalna skrb – međuovisnost u svjetlu razvoja instituta skrbništva za punoljetne osobe“, *Revija za socijalnu politiku*, 12:3-4/2005, str. 301.

detaljno te su ovim institutima zakonom zaštićene osobe koje iz različitih razloga nisu u stanju voditi same računa o svojim poslovima. Premda izričita distinkcija između tutorstva i skrbništva definicijom možda nije posve naglašena, smatra se da se tutorstvo odnosi na osobe koje su pod očinskom vlašću (uglavnom ali ne u pravilu maloljetne osobe), dok je skrbništvo namijenjeno punoljetnim osobama koje nisu u stanju brinuti o sebi, uglavnom zbog duševnih smetnji.¹⁸ Skrbnik (ili nastojnik) dodjeljuje se dakle osobama koje nisu pod očinskom vlasti ili tutorstvom te nisu sposobne same voditi računa o svojim poslovima. Ovim zakonikom navedeni su slučajevi u kojima se osoba stavlja pod skrbništvo, a jedan od njih je „kod punoljetnika koji su poludili ili postali slaboumni“.¹⁹ Skrbnik je bio dužan brinuti o osobi šticeenika te naročito o njegovoj imovini, a za neke poslove od izrazite važnosti potrebno mu je bilo prethodno odobrenje od strane skrbničkog suda. Šticeenik je pritom imao određeno pravo žalbe na neadekvatan rad skrbnika odnosno njegove postupke, a to pravo imali su i srodnici te bilo tko drugi tko je imao takvo saznanje.

Skrbnik nije bio dužan uzdržavati šticeenika, sredstva za uzdržavanje trebala su se osigurati prvotno iz imovine ili dohotka šticeenika ukoliko ga je imao. Skrbnički sud potom je mogao osiguravati sredstva od najbližih srodnika, a ako ih nije imao ili nisu bili u mogućnosti uzdržavati ga i od daljnjih imućnijih srodnika. Prije početka rada skrbnika, sud je bio dužan formalno utvrditi, popisati i procijeniti imovinu šticeenika te ju osigurati zapečaćenjem.²⁰

U ovome razdoblju vidimo snažnu usmjerenost na zaštitu imovine više negoli samoga pojedinca, budući da je upravo imovina smatrana ključnom za preživljavanje i nastavak obitelji u novim generacijama. Smatrano je dakle da je zaštitom imovine pojedinca zaštićena i materijalna osnova opstanka osobe i njezine obitelji. Ovaj pristup kvalificira se kao paternalistički budući da je primarno usmjeren na prijenos imovine nesposobne osobe na srodnike odnosno članove obitelji koja je trebala skrbiti o toj nesposobnoj osobi.²¹

Prestanak skrbništva bio je određen s ozdravljenjem osobe s duševnim smetnjama. Provodio se postupak pred sudom sličan onome za utvrđivanje poslovne nesposobnosti, odnosno proglašenjem osobe „ludom, slaboumnom“. Liječnici i različiti vještaci bili su dužni podnijeti izvješće o svom „nedvojbenom jasnom mnijenju“, a ukoliko sud i dalje ne bi bio siguran u istinitost odnosno preciznost njihovog mišljenja postojala je mogućnost i da sam izvrši uvid u stanje šticeenika.²²

¹⁸ Milas, Ivana, „Obiteljsko pravo i socijalna skrb – međuovisnost u svjetlu razvoja instituta skrbništva za punoljetne osobe“, *Revija za socijalnu politiku*, 12:3-4/2005, str. 301.

¹⁹ Rušnov & Posilović (a. n.), prema Milas, cf. ibid., str. 302.

²⁰ Cf. ibid., str. 304.

²¹ Hrabar et al., op. cit. (bilj. 1), str. 356.

²² Rušnov & Posilović (a. n.), prema Milas, „Obiteljsko pravo i socijalna skrb – međuovisnost u svjetlu razvoja instituta skrbništva za punoljetne osobe“, loc. cit.

2.3 Pravno uređenje u drugoj polovici 20.st.

Pravni institut skrbništva uređivao je Osnovni zakon o starateljstvu iz 1947., a bitna karakteristika ovoga razdoblja bila je skrb za maloljetnu djecu, naročito onu koja su u ratu ostala bez roditeljske skrbi. Ovo razdoblje značajno je također po razvoju skrbništva za punoljetne osobe koje su lišene poslovne sposobnosti. Do 1978. godine dolazi do znatnog poboljšanja pravnog položaja osoba pod skrbništvom i promjena u terminologiji – uvodi se pojam štíćenika, a kao razlozi lišenja poslovne sposobnosti navode se slučajevi duševno bolesne osobe ili osobe koja je nesposobna sama brinuti o sebi i svojim interesima. Fokus se pomiče sa zaštite imovine na skrb o osobi štíćenika, a važna je i odredba o mogućnosti postavljanja privremenog skrbnika štíćeniku. Još jedna važna novina u ovome razdoblju bilo je i postojanje dva oblika lišenja poslovne sposobnosti – potpuno i djelomično.²³ Razlozi lišenja poslovne sposobnosti navedeni su u Zakonu o braku i porodičnim odnosima, ali samo primjerice, ostavljajući mogućnost sudu da sam procijeni u kojem slučaju je to prikladno i ako nije navedeno u zakonu. Međutim, za potpuno lišenje poslovne sposobnosti svakako je trebala biti ispunjena pretpostavka da osoba nije sposobna brinuti sama o svojim pravima i interesima. Za djelomično lišenje, s druge strane, trebalo je utvrditi kako osoba svojim postupcima neposredno ugrožava svoja prava ili interese ili prava i interese drugih osoba.²⁴ Sva, dakle, stanja koja za posljedicu imaju da osoba nije u stanju brinuti o osobnim potrebama, pravima i interesima ili ugrožava prava i interese drugih osoba mogu dovesti do potpunog ili djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti, ovisno o intenzitetu, trajanju i posljedicama koje izazivaju.²⁵ Tijekom ovog postupka lišenja osobi je mogao biti dodijeljen privremeni staratelj u kojem slučaju je bilo potrebno odrediti opseg njegovih ovlaštenja prema štíćeniku.²⁶

Prema Osnovnom zakonu o starateljstvu iz 1947. godine tadašnji organ starateljstva bio je dužan pri imenovanju posebnog skrbnika odrediti opseg njegovih prava i obveza vodeći računa o svim bitnim okolnostima pojedinog slučaja te informirajući skrbnika o vrsti spora odnosno pravnog posla kojega zaključuje za dijete ili osobu lišenu poslovne sposobnosti. Dužnost posebnog skrbnika u tom razdoblju bila je data samo u određenom smislu i za potrebe konkretne situacije te je kao takva i prestajala s prestankom razloga zbog kojega je bio imenovan (najčešće okončanje spora).²⁷ Prilično slično uređenje u pogledu imenovanja, određivanja prava i dužnosti što se tiče posebnog skrbnika za dijete nalazimo i u narednim zakonima – Zakonu o braku i porodičnim odnosima iz 1978. i Obiteljskom zakonu iz 1998. Djetetu se i dalje imenovao poseban skrbnik u slučaju spora između

²³ Cf. *ibid.*, str. 305. – 309.

²⁴ Cf. *ibid.*, str. 309.

²⁵ Cf. *ibid.*, str. 310.

²⁶ Zakon o braku i porodičnim odnosima (Narodne novine, br. 11/1978, 27/1978, 45/1989, 59/1990, 25/1994, 162/1998).

²⁷ Rešetar & Rupić, *op. Cit.* (bilj. 4), str. 1180.

njega i njegovih roditelja, za sklapanje određenih pravnih poslova između djeteta i roditelja/skrbnika te u drugim slučajevima u kojima je postojao sukob interesa. Jedina važnija promjena u ovom dugom razdoblju u pogledu prava i dužnosti posebnog skrbnika djeteta odnosila se na propisivanje obveze podnošenja izvješća posebnog skrbnika o svom radu u određenom vremenskom roku ili na zahtjev centra za socijalnu skrb.²⁸

Ipak, Obiteljski zakon iz 1998. donio je i uvrježenje termina skrbništvo-skrbnik i štíćenik te dodatno naglašavanje važnosti primjerene skrbničke zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, kao i mentalno oštećenih i psihički bolesnih odraslih osoba. I dalje postoje prigovori za termine kojima se navode razlozi lišenja osobe poslovne sposobnosti odnosno stavljanja pod skrbništvo, kao što su mentalno oštećenje, psihičke bolesti, ovisnosti, senilnost i dr. Smatra ih se zastarjelima, a kao opciju stručnijeg i obuhvatnijeg termina navode se duševne smetnje.²⁹ Obiteljskim zakonom iz 2003. prvi je put na nacionalnoj razini uvedeno pravo djeteta da izrazi svoje mišljenje te bude obaviješteno o mogućim posljedicama uvažavanja njegovog mišljenja – nakon saznavanja važnih okolnosti slučaja na prikladan način i dobivanja savjeta. Nadležna tijela pri eventualnom uvažavanju djetetova mišljenja moraju ipak voditi računa o djetetovom dobi, zrelosti i dobrobiti. Tko može biti imenovan posebnim skrbnikom djetetu te koja su potrebna znanja posebnih skrbnika pitanja su koja su i dalje bila prepuštena praksi centara za socijalnu skrb, odnosno sudova.³⁰

2.4 Pravno uređenje skrbništva i posebnog skrbništva u moderno doba

Kao što je već spomenuto, jedna od najvećih promjena unutar instituta skrbništva koju je donio Obiteljski zakon iz 2003. bilo je pravo djeteta na izražavanje mišljenja te mogućnost uvažavanja tog mišljenja u skladu s njegovom dobi, zrelošću i dobrobiti. Tada je poseban skrbnik prvi put određen kao specifično pravo djeteta na samostalnog zastupnika, s uputom na zakonom navedene slučajeve u kojima se isti treba imenovati. Tom je odredbom, pod utjecajem Europske konvencije o ostvarivanju prava djeteta, hrvatski pravni sustav po prvi put doživio značajne promjene u smjeru jačanja samostalne zaštite osobnih prava djeteta.³¹ Vođen snažnim utjecajem razvoja međunarodne zaštite procesnih prava djeteta, u ovom slučaju prava na posebnog skrbnika, pravni institut posebnog skrbništva u ovom razdoblju doživio je izrazit napredak. Obiteljskim zakonom iz 2003. prvi put su taksativno nabrojani slučajevi u kojima se djetetu imenuje poseban skrbnik, njegova prava i obveze te je točnije određena nadležnost između centara za socijalnu skrb i sudova.³² Jedna

²⁸ Ibid.

²⁹ Hrabar (2001), prema Milas, cf. ibid.

³⁰ Rešetar & Rupić, op. Cit. (bilj. 4), str. 1182.

³¹ Ibid.

³² Ibid.

od većih promjena koja je nastupila u sljedećem razdoblju bila je 2007. godine kada je Republika Hrvatska ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koji su stupili na snagu 2008. godine.³³ Cilj ove konvencije bio je poticanje na djelomično lišenje poslovne sposobnosti osobe koja se nije u stanju brinuti o svojim pravima i interesa, a tek iznimno potpuno lišenje. Naglasak se stavlja na pojedinca, omogućenje slobodne volje za donošenje odluka u što je većoj mjeri moguće, ali istodobno i na zaštitu pojedinca u onim djelovima u kojima nije u mogućnosti brinuti o sebi i pravno djelovati u svoje ime.

Ratifikacija Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja je zasigurno odredila smjer skrbničke zaštite u Europskoj uniji, samim time i u Republici Hrvatskoj, značila je i korak prema harmonizaciji zakonodavstava zemalja Europske unije. Osim Konvencije, dokumenti Vijeća Europe te odluke Europskog suda za ljudska prava, kojih je u ovom razdoblju bilo sve više upravo u području zaštite osoba s duševnim smetnjama, kao i propisi same Europske unije, svi su vodili prema ujednačavanju zakonodavstava između zemalja članica, s ciljem što jasnijeg normiranja skrbništva u zakonu. Hrvatsko zakonodavstvo u tom smislu svakako je nastojalo slijediti trendove zaštite osoba s duševnim smetnjama, a s tim ciljem najavljene su izmjene Obiteljskog zakona i Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.³⁴

Osnovni pravni izvor skrbništva danas svakako je Obiteljski zakon, a kao dopunski neki od najvažnijih su Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o Centru za posebno skrbništvo te Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Od provedbenih propisa najvažniji koji se vežu uz poslove skrbništva su Pravilnik o visini iznosa i načinu isplate za skrbnika, Pravilnik o načinu vođenja očevidnika i spisa predmeta osoba pod skrbništvom, načinu popisa i opisa njihove imovine, podnošenju izvješća i polaganju računa skrbnika te sadržaju i obliku punomoći i anticipiranih naredbi te Pravilnik o edukacijama, stručnim znanjima i vještinama potrebnim za komunikaciju s djetetom i odraslom osobom pravnik s položenim pravosudnim ispitom te dodatnim stručnim znanjima, vještinama i kompetencijama socijalnog radnika, psihologa i socijalnog pedagoga zaposlenog u centru za posebno skrbništvo.

Obiteljski zakon iz 2015. godine donosi implementaciju bitnih odrednica Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava (1996.), s ciljem priznanja, poštovanja i uvažavanja djetetovih procesnih prava, i to ne samo u teoriji već u što većoj mjeri i u praksi tijela koja odlučuju o pravima djeteta, kao i ispunjavanje međunarodnih obveza Republike Hrvatske. Tako novi Obiteljski zakon sada propisuje i nabraja točne postupke u kojima je potrebno imenovati posebnog skrbnika za dijete, tko

³³ Alinčić, M. et al., Obiteljski zakon, Zagreb, Narodne novine, 2013, str. 198.

³⁴ Milas Klarić, Ivana, „Reforma skrbničkog zakonodavstva i europski pravni okvir“, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 5:1/2014, str. 112.

može obavljati dužnosti posebnog skrbnika te koje kvalifikacije poseban skrbnik mora imati, koja su njegova prava i dužnosti te rješava pitanje troškova zastupanja djeteta od strane posebnog skrbnika.³⁵

3 Dijete kao pravni subjekt – prava i položaj djeteta

Unatoč tome što u rimskom obiteljskom pravu nije postojao suvremeni pravni koncept prava djeteta – karakteriziralo ga je već spomenuto patrijarhalno uređenje obitelji utemeljeno na očinskoj vlasti – ipak se u njegovim okvirima razvilo više pravnih instituta ugrađenih i u suvremene obiteljskoppravne sustave kojima je relevantna, ako ne i isključiva svrha pravna zaštita djeteta. Ustav Republike Hrvatske, kao temeljni i najviši pravni akt u državi, u okviru sustava promicanja i zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda, u svojim temeljnim odredbama polazi od načela Republike Hrvatske kao socijalne države te poštivanja prava čovjeka kao jedne od najvećih ustavnih vrednota u Republici Hrvatskoj.³⁶ Ustavom su zajamčena svakome u Republici Hrvatskoj prava i slobode neovisno o rasi, boji kože, spolu, vjeri, imovini, rođenju, naobrazbi, jeziku ili drugim osobinama, jednakost svih pred zakonom te zaštita obiteljskog života, dostojanstva i časti. Ustavna prava koja se odnose na djecu i obitelj spadaju pod socijalna prava, a obitelj je pod osobitom zaštitom države, dok je izrjekom propisana dužnost svih da štite djecu. Prvenstveno su naravno roditelji dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu, oni imaju pravo i slobodu da samostalno odlučuju o odgoju djece te su odgovorni osigurati pravo djetetu na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti.³⁷ Djeca, osobito u okvirima govora o braku i obitelji, zauzimaju i posebno mjesto brige od strane Crkve, koja stavlja naglasak na brigu o djeci, braku, obitelji i društvu općenito. Prema crkvenom stajalištu, izvorište dobro uređenog društva počinje upravo s djecom, budući da bez dobro uređene obitelji nema dobro uređenog društva, a dobro uređene obitelji ne može biti bez dobro uređenog odnosa prema djeci.³⁸

3.1 Relevantne pravne i zakonske odrednice položaja i prava djeteta

Konvencijom o pravima djeteta iz 1989. djeci su priznata sva ljudska prava konstatirajući da su djeca rođena s temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima. Ona se smatra temeljnim aktom o pravima djece, a izvorište pronalazi u odredbama Opće deklaracije o ljudskim pravima te Deklaracije o pravima djeteta, temeljnim dokumentima UN-a o promicanju i zaštiti

³⁵ Rešetar & Rupiće, Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskoppravnom sustavu, loc. cit.

³⁶ Aras, S. et. al., Dijete i pravo, Osijek, Pravni fakultet u Osijeku, 2009, str. 85.

³⁷ Cf. ibid., str. 86.

³⁸ Cf. ibid., str. 58.

ljudskih prava i sloboda. U njoj se po prvi put djetetu pristupa kao pravnom subjektu, za razliku od dotadašnjeg usmjeravanja samo na posebnu pravnu zaštitu koja je djetetu potrebna, a kao najvažniji kriterij i standard u pravnom uređenju položaja djeteta ističe se djetetova dobrobit. Konvencija jamči brojna građanska, politička, socijalna i druga prava djece bez ikakve diskriminacije u odnosu na njegova nacionalna, vjerska, etnička, socijalna i druga obilježja. Države članice Konvencije obvezale su se na poštivanje tih prava te poduzimanje odgovarajućih mjera za zaštitu djece, a u slučajevima povrede primjene Konvencije predviđen je sustav sankcija (Odbor za prava djeteta).³⁹ Obiteljskim zakonom⁴⁰ obiteljski odnosi uređuju se na načelima solidarnosti, uzajamnog poštovanja i pomaganja svih članova obitelji, zaštite dobrobiti i prava djeteta, odgovornosti roditelja za podizanje i odgoj djeteta te primjerene skrbničke zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi. U skladu s tim zakonom, djetetu se jamče prava na skrb za život i zdravlje, sigurnost i odgoj u obitelji primjeren svojim tjelesnim, psihološkim i drugim razvojnim potrebama, pravo na život s roditeljima odnosno roditeljsku skrb oba roditelja, pravo na izbor obrazovanja i zanimanja te pravo na zapošljavanje u skladu sa svojim sposobnostima i svojom dobrobiti, kao i pravo na izražavanje mišljenja i pokretanje postupka odnosno traženje zaštite svojih prava.⁴¹ Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava iz 1996. konvencija je Vijeća Europe koja obvezuje i Republiku Hrvatsku od 2000. godine, a primjenjuje se na sudske i upravne postupke obiteljskopravne naravi. U svome središtu ima dijete i postavlja nove standarde i zahtjeve za postupovnim pravima djeteta – novim pravnim područjem djetetovih prava. Ona ključnim djetetovim pravima smatra pravo da dobije informacije i izrazi svoje mišljenje u postupku, pravo da zahtijeva imenovanje posebnog zastupnika, dobije odgovarajuću informaciju i savjet te da bude obaviješteno o mogućim posljedicama uvažavanja njegovog mišljenja. Naglašava se također potreba za posebnim angažmanom odvjetnika u zastupanju djece te njihova specijalizacija u tom smislu.⁴² Važno je pritom za zastupanje djeteta da ono ne predstavlja samo iznošenje djetetova mišljenja i poznavanje prava koja mu pripadaju, već se pristup mora zasnivati na holističkom sagledavanju djetetove pozicije, njegovih želja, najboljeg interesa, mogućnosti i suradnje. Potrebna su posebna znanja za komunikaciju s djetetom te specifična multidisciplinarna znanja. Ovom Konvencijom ustanovljena su i konkretizirana postupovna prava djece te cjelokupnog novog mehanizma zaštite djetetovih postupovnih i specifičnih materijalnih prava, a istaknuta je potreba za dodatnim normativnim uređenjem procesnih prava djece, uloge suda i zastupnika djeteta, te zaokret u svakodnevnoj praksi s ciljem potpune i

³⁹ Cf. *ibid.*, str. 90.

⁴⁰ Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Dijete u pravosudnom postupku – Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu, Zagreb, 2012.

djelotvorne zaštite djece pred sudskim i upravnim tijelima.⁴³

3.2 Sposobnosti i odgovornosti djeteta u pravnom okviru

Sva ljudska bića rođenjem postaju pravni subjekti i stječu pravnu sposobnost – imaju različita prava i slobode koja pripadaju svim osobama. Pravna sposobnost označava svojstvo biti nositeljem (materijalnopравnih) prava i obveza – svaka fizička osoba sposobna je biti nositeljem prava i obveza, a oduzimanje pravne sposobnosti osobi značilo bi da ona iz pravnog subjekta postaje pravni objekt.⁴⁴ Iako dakle sve fizičke osobe imaju pravnu sposobnost, kada je riječ o djeci, zbog njihove tjelesne i psihičke nezrelosti, potrebna je posebna pravna zaštita kako bi mogli u potpunosti uživati sve slobode i prava koja im od rođenja pripadaju. Osim pravne sposobnosti, fizičke osobe mogu imati i poslovnu sposobnost – svojstvo da vlastitim očitovanjem volje stvaraju pravne učinke. Kao što je već u radu spominjano, ova sposobnost dijeli se na tri stupnja: puna, ograničena (djelomična) poslovna sposobnost te potpuna poslovna nesposobnost.⁴⁵ Pritom se u obzir uzimaju dva kriterija kod određivanja stupnja poslovne sposobnosti za pojedinu osobu, a to su dob i duševno stanje. Ona se stječe s punoljetnošću, s navršениh 18 godina, pod uvjetom duševnog zdravlja. Djeca do osamnaeste godine života potpuno su poslovno nesposobna, uz iznimku djece s navršениh šesnaest godina koja su postala roditeljima ili su sklopila brak. Za poslovno nesposobne osobe pravne poslove sklapaju njihovi zakonski zastupnici, uz mogućnost, koja je od strane zakonodavca omogućena djeci u pojedinim pravnim područjima, da daju pravno relevantne izjave volje.⁴⁶ Premda su roditelji primarno dužni brinuti o ostvarivanju djetetovih prava, nužno je omogućiti i samome djetetu da aktivno sudjeluje u donošenju odluka koje se tiču njegove dobrobiti i zdravlja. Pravo na izražavanje mišljenja omogućuje djeci preuzimanje aktivne uloge subjekta prava odnosno nositelja ovlaštenja u različitim životnim situacijama koje se na njega odnose, a potrebno ga je uvažiti u skladu s njegovom dobi i zrelošću. U kontekstu reforme hrvatskog sudskog procesnog obiteljskog prava često se naglašava kako bi se trebalo više usmjeriti na ojačavanje procesnog položaja djeteta s ciljem poboljšanja zaštite djetetovih prava. Iskazuje se potreba za snažnijom afirmacijom pravnog subjektiviteta djeteta, što većim omogućavanjem aktivnog sudjelovanja i autonomnog odlučivanja u postupcima koji ga se tiču, a moderni trendovi razvoja obiteljskog prava nastoje ići ukorak s time. Ipak, potrebno je dakako svaku promjenu u tom smjeru pretvoriti u precizne procesne instrumente, a problem u vezi s time pojavljuje se kada ti instrumenti djeluju

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Šimović, Ivan, „Utjecaj dobi na poslovnu i parničnu sposobnost“, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 61:5/2011, str. 1627.

⁴⁵ Aras et al., op. cit. (bilj. 36), str. 119.

⁴⁶ Cf. ibid., str. 123.

unutar formaliziranih sudskih postupaka koji su jasno i strogo određeni te funkcioniraju prema načelima postavljenim još krajem 19. stoljeća. Drugi problem veže se uz činjenicu da se procesni položaj pojedinog pravnog subjekta veže i definira kroz mnoge druge pravne discipline, uz obiteljsko pravo to važi za ustavno, kazneno, materijalno građansko pravo, radno i socijalno pravo itd. Zbog toga je važno pri donošenju takvih promjena imati sustavan pristup te koordiniranu i dobro promišljenu akciju, kako bi se izbjegla neharmonična, pa i proturječna rješenja.⁴⁷ Stranačka sposobnost priznaje se u pravilu onima kojima je pravni poredak priznao pravnu sposobnost s ciljem omogućavanja ustavnog i zakonskog prava na sudsku zaštitu. Ona nam govori tko može biti stranka u postupku – subjekt sudskog postupka, a onaj tko je nema ne može niti tužiti niti biti tužen. Djeca dakle, bez obzira na svoju dob, kao sve fizičke osobe stranačku sposobnost stječu rođenjem, a gube smrću. Parnična sposobnost je pak sposobnost stranke da sama ili putem zastupnika kojega je sama odredila poduzima sve radnje u postupku s valjanim postupovnopравnim učinkom, odnosno da se prema njoj izravno ili putem zastupnika te radnje poduzimaju s takvim učinkom.⁴⁸ Izravno je uvjetovana poslovnom sposobnošću, dakle djeca je u pravilu nemaju, s iznimkom zaposlenog maloljetnika koji je navršio petnaest godina. Parnično nesposobna stranka ne može utjecati na izbor svojega zastupnika, a vođenje postupka u kojemu ona sudjeluje bez adekvatnog zakonskog zastupnika nije dozvoljeno.⁴⁹

3.3 *Dijete u sudskom postupku*

Člankom 358. Obiteljskog zakona⁵⁰ propisano je kako je dijete stranka u svim postupcima pred sudom u kojima se odlučuje o njegovim pravima i interesima. Ta odredba nalazi se u osmom dijelu zakona koji uređuje postupak pred sudom te se odnosi na sve parnične i izvanparnične postupke, postupke ovrhe i osiguranja. Dijete je stranka bez obzira na to tko je pokrenuo postupak i bez obzira je li naznačio dijete kao stranku. Osim toga, propisano je i kako je dijete stranka u svim bračnim sporovima, paternitetskim i maternitetskim sporovima u kojima se uz osnovni spor odlučuje i s kojim će roditeljem dijete stanovati, o osobnim odnosima s drugim roditeljem, načinu ostvarivanja roditeljske skrbi i uzdržavanju (adhezijski postupak), kao i u samostalnim parnicama kada postoji spor o roditeljskoj skrbi, osobnim odnosima ili/i uzdržavanju. Dijete je također stranka u izvanparničnim postupcima u kojima među roditeljima postoji sporazum o sadržajima roditeljske skrbi i/ili uzdržavanju, a koji sud treba odobriti kako bi postao ovršna isprava. To su postupci radi odobravanja plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, sporazuma o osobnim odnosima s djetetom ili

⁴⁷ Cf. *ibid.*, str. 164.

⁴⁸ Šimović, Utjecaj dobi na poslovnu i parničnu sposobnost, *loc. cit.*

⁴⁹ Aras et al., *op. cit.* (bilj. 36), str. 166.

⁵⁰ Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

sporazuma o uzdržavanju, te pojednostavljenog postupka uzdržavanja. Razlika je između tih postupaka u tome što kada se radi o sporu među roditeljima, dijete zastupa poseban skrbnik, a ako postoji sporazum, dijete zastupaju oba roditelja, odnosno onaj roditelj s kojim dijete živi ako se radi o postupcima radi uzdržavanja.⁵¹ Od najbitnijih prava djeteta u sudskom postupku možemo istaknuti: pravo na pristup sudu, pravo na pravno savjetovanje i zastupanje, pravo na izražavanje mišljenja, hitnosti, prilagodba prostora i jezika (primjerice dopuštanje pratnje roditelju djeteta ili drugoj osobi osim ako ih je nužno isključiti, rasprave prilagođene djeci, prostor prilagođen djetetu, savjet stručnih osoba...). Osim toga, neka od važnijih prava nakon okončanja sudskog postupka svakako su i pravo na informaciju o odluci i obrazloženje, hitnost provedbe, prava u ovrsi i naknadno savjetovanje i potpora.⁵² Što se tiče djetetove uloge u pravnoj teoriji općenito, već se davno dijete prestalo smatrati objektom pravnih odnosa te je ono dobilo ulogu pravnog subjekta, ponajviše možda i zbog njegovih prava propisanih Konvencijom o pravima djeteta. Osim, dakako, imenovanja svih tih prava, veliku važnost treba posvetiti i njihovoj zaštiti, bilo to osobno ili preko zakonskog zastupnika (roditelja / skrbnika / odvjetnika). Jedno od izvornih i temeljnih prava zajamčenih Konvencijom pravo je na izražavanje mišljenja iz kojega su potekla mnoga druga specifičnija prava, uključujući i pravo na pristup sudu koje je izvorno zajamčeno Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, ali se prvotno odnosilo samo na odrasle osobe.⁵³ Pravo na pristup sudu pretpostavka je ostvarenja svih daljnjih propisanih prava kao što su pravo na pošteno suđenje te pravičan, javan i brz sudski postupak. Stoga je Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu izveo pravo na pristup sudu kao implicitno pravo članka Konvencije o pravima djeteta kojim se jamči pravičan, javan i brz postupak kada se vodi pred tijelima koja imaju svojstvo nezavisnog i nepristranog suda. Dakle, prema njegovom tumačenju jamči se i da o svim pravima koja imaju svojstvo građanskih prava i obveza dijete može pokrenuti postupak pred takvim tijelom.⁵⁴ Obzirom na specifičnost sudskih postupaka u koje su uključena djeca, odnosno relativno kratak status djeteta (do punoljetnosti odnosno navršene 18. godine), nakon čega nastupaju kao samostalni pravni subjekti, preporuča se omogućiti pristup sudu i nakon djetetove punoljetnosti u vezi s događajima koji su se zbili u njegovu djetinjstvu. Osim toga, kako je pristup sudu pravo kojega je relativno jednostavno djetetu onemogućiti (neangažiranjem odvjetnika, visokim troškovima sudskih pristojbi ili primjenom instituta zastare...), naglašava se i važnost preispitivanja takvih zapreka i poticanje na njihovo otklanjanje.⁵⁵

⁵¹ Sudjelovanje djeteta u sudskim postupcima te zaštita prava i dobrobiti djeteta u tim postupcima, Pravosudna akademija, priručnik, Zagreb, studeni 2016.

⁵² Ibid.

⁵³ Hrabar, Dubravka, „Zaštita djece u kaznenom postupku u promišljanjima o pravosuđu naklonjenom djeci“, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 9:1/2018, str. 15.

⁵⁴ Cf. ibid., str. 16.

⁵⁵ Ibid.

3.4 Zastupanje i trošak zastupanja djeteta

Obiteljski zakon⁵⁶, obzirom na zastupanje djeteta, razlikuje postupke u kojima:

- oba roditelja zastupaju dijete, zajednički, ravnopravno i sporazumno, primarno je to u postupcima odobravanja plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, raspolaganju imovinom djece kada nema sukoba interesa između roditelja i djeteta i sl.;
- dijete zastupa jedan roditelj, onaj s kojim dijete živi, primarno je to u sporovima oko uzdržavanja, postupcima radi odobravanja sporazuma o uzdržavanju ili pojednostavljenom postupku uzdržavanja djeteta;
- Hrvatski zavod za socijalni rad zastupa dijete, uz roditelja s kojim dijete živi ili kao zakonski zastupnik djeteta, prvenstveno u postupcima utvrđivanja očinstva, uzdržavanja ukoliko roditelj s kojim dijete stanuje pristane ili ukoliko o djetetu skrbi druga fizička ili pravna osoba;
- dijete zastupa poseban skrbnik iz Centra za posebno skrbništvo u slučajevima točno određenim čl.240. Obiteljskog zakona;
- punomoćnik djeteta, ukoliko ga je dijete angažiralo kada mu je rješenjem suda dopušteno iznositi činjenice, predlagati dokaze, podnositi pravne lijekove i poduzimati druge radnje u postupku.⁵⁷

Obiteljskim zakonom nije izričito propisano, ali logično je za zaključiti da bi punomoćnik djeteta trebao biti odvjetnik. Ukoliko bi punomoćnik bio poslovno sposoban član obitelji ili srodnik, dijete bi se dovelo u situaciju u kojoj bi ga zastupala osoba koja je na ovaj ili na onaj način samom činjenicom srodstva uključena u obiteljske odnose i spor u pitanju. Stoga se može zaključiti kako vrlo vjerojatno takva osoba ne bi mogla biti nepristrana, a često niti stručna za obavljanje takvog zadatka. Ukoliko je pak punomoćnik djeteta odvjetnik, postavlja se pitanje troška odvjetničkog zastupanja u tom slučaju.⁵⁸ Člankom 366. Obiteljskog zakona propisano je kako u statusnim stvarima, stvarima u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi, osobnim odnosima i mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta te u stvarima uzdržavanja djeteta, sud o troškovima postupka odlučuje slobodno, vodeći računa o okolnostima slučaja i o ishodu postupka. Sud može odrediti da troškove posebnog skrbnika djeteta snose roditelji. Prilikom utvrđivanja visine takvih troškova na

⁵⁶ Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Sudjelovanje djeteta u sudskim postupcima te zaštita prava i dobrobiti djeteta u tim postupcima, Pravosudna akademija, priručnik, Zagreb, studeni 2016.

odgovarajući se način primjenjuju propisi o nagradama i naknadama troška za rad odvjetnika, a sredstva naplaćena na ime tih troškova prihod su državnog proračuna.⁵⁹ Troškove izvođenja dokaza koje predlaže dijete predujmljuju roditelji u iznosima koje odredi sud po slobodnoj ocjeni. Kada Hrvatski zavod za socijalni rad sudjeluje u postupku kao stranka, na naknadu troškova postupka i njegove dužnosti snošenja troškova u postupku pred sudom, primjenjuju se odredbe Zakona o parničnom postupku koje se odnose na državnog odvjetnika. Ovo pitanje moglo bi se riješiti i kroz sustav besplatne pravne pomoći, ali u tom slučaju se postavlja pitanje koliko je pravedno trošak konflikta roditelja staviti na teret cijelog društva i u situacijama u kojima su roditelji prema svom općem imovnom stanju u mogućnosti taj trošak namiriti.⁶⁰ Kada se odvjetnik imenuje za posebnog skrbnika djetetu, nastojanja ministarstva nadležnog za socijalnu skrb išla su u smjeru ograničavanja troškova odvjetničkih usluga svojim Pravilnikom o visini iznosa i načinu isplate naknade za skrbnika, međutim odluka prema kojoj se naknada za posebnog skrbnika – odvjetnika određivala u polovici iznosa propisane odvjetničke tarife proglašena je odlukom Ustavnog suda protuustavnom, s obrazloženjem da odvjetnici imaju pravo na nagradu za svoj rad te na naknadu troškova u svezi s obavljenim radom sukladno tarifi koju utvrđuje i donosi Hrvatska odvjetnička komora.⁶¹

Dužnost suda da djetetu imenuje skrbnika propisana je:

- u sporovima o roditeljskoj skrbi, pojedinim sadržajima roditeljske skrbi i osobnim odnosima s djecom;
- u nekima od postupaka radi određivanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta (Postupku radi privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi; Postupku radi oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi; Postupku povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji; Lišenju prava na roditeljsku skrb);
- u postupku radi nadomještanja pristanka roditelja na posvojenje djeteta i
- u slučaju spora između štićenika kojem je skrbnik određen prema odredbi članka 247. stavka 6. Obiteljskog zakona (stručni radnik zaposlen u zavodu) i Hrvatskog zavoda za socijalni rad.⁶²

U svim drugim postupcima u kojima nije propisana izričito dužnost suda imenovati djetetu posebnog skrbnika, imenuje ga Hrvatski zavod za socijalni rad. U određenim postupcima s ciljem zaštite prava i dobrobiti djeteta, izričito je propisano kako roditelji nemaju ovlaštenje uz posebnog skrbnika poduzimati radnje u postupku (ako poseban skrbnik podnosi tužbu u djetetovo ime radi osporavanja majčinstva ili očinstva, u sporovima o roditeljskoj skrbi i osobnim odnosima, u

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Rešetar & Rupić, Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskopravnom sustavu, loc. cit.

⁶² Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

izvanparničnim postupcima radi određivanja mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta, postupku radi nadomještanja pristanka za posvojenje djeteta).⁶³

3.5 *Prilagodba sudskog postupka i djetetov najbolji interes*

Djetetov najbolji interes obavezno je i kroz sudski postupak štititi na više načina, primjerice izbjegavanjem neosnovana odugovlačenja (tzv. žurnost postupka) ili odlukom sudca da radi zaštite dobrobiti djeteta ono nije dužno dati svoj iskaz. Upravo zbog posebnosti koje se pojavljuju u postupcima s djecom, s kojima se ne susrećemo u postupcima u kojima sudjeluju odrasle osobe, od izrazite je važnosti naglasiti potrebu poštovanja osjetljivosti djeteta i njegove dobi, posebnih potreba, zrelosti, razine razumijevanja, poteškoća u komuniciranju, izbjegavanja zastrašivanja djeteta i prilagodbe postupka djeci.⁶⁴ Toj temi posebnu je pažnju posvetilo Vijeće Europe kada je 17. studenoga 2010. prihvatilo donošenje Smjernica Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci, pa tako one posebno ističu važnost korištenja jezikom primjerenim djetetovoj dobi i sposobnosti razumijevanja, potrebu upoznavanja djeteta sa sudom i sudnicom prije samog postupka, kao i ulogama službenih osoba. Postupak prilagođen djetetu definira djetetova dob, (ne)zrelost i ovisnost, stoga te smjernice upućuju na dopuštanje roditeljske pratnje, prihvaćanje izvansudskih snimki i ispitivanja kao dokaznog materijala, zaštitu djece od prikazivanja slika i informacija štetnih za dijete (o čemu će sudca savjetovati psiholozi i socijalni radnici), činjenicu kako sudske rasprave trebaju biti prilagođene duljinom, ritmom i stankama djetetu te usredotočene na predmet, a prostori u kojima djeca borave moraju biti prihvatljivi za djecu.⁶⁵ Zbog svega navedenog, u smjernicama je navedena i potreba osnivanja specijaliziranih sudova, postupaka i ustanova za djecu koja su uključena u sudske postupke te posebnih jedinica unutar policije, pravosuđa i državnog odvjetništva. Ispitivanje djece trebalo bi također biti manje formalizirano u odnosu na ispitivanje odrasle osobe, a ispitivanje bi trebali obaviti osposobljeni stručnjaci koji će to učiniti u najpogodnijem okruženju, što kraće i u primjerenim uvjetima.⁶⁶ Ako je potrebno višekratno ispitivanje, poželjno je da ga obavlja isti stručnjak, a iskaz djece treba zabilježiti audio ili videouređajima, međutim ono ne smije nužno biti shvaćeno kao najvjerodostojniji dokaz koji se ne bi mogao pobijati. Priprema djeteta na davanje iskaza treba biti uvjetovana njegovom zrelošću, a pitanja moraju biti selekcionirana tako da ne navode na odgovor. Iskaz djeteta ne smije se nikada

⁶³ Sudjelovanje djeteta u sudskim postupcima te zaštita prava i dobrobiti djeteta u tim postupcima, Pravosudna akademija, priručnik, Zagreb, studeni 2016.

⁶⁴ Hrabar, op. cit. (bilj. 53), str. 21.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

smatrati nevaljanim ili nevjerodostojnim samo zbog djetetove dobi.⁶⁷

4 Poseban skrbnik

Poseban skrbnik, prema definiciji iz Obiteljskog zakona, osoba je s položenim pravosudnim ispitom zaposlena u Centru za posebno skrbništvo.⁶⁸ Poseban skrbnik dužan je:

- zastupati dijete / odraslu osobu u postupku za koji je imenovan;
- obavijestiti dijete / odraslu osobu o predmetu spora, tijeku i ishodu, na primjeren način;
- prema potrebi kontaktirati s roditeljem ili drugim osobama koje su djetetu / odrasloj osobi bliske.

Hrvatski zavod za socijalni rad ili sud imenuju posebnog skrbnika djetetu:

- u bračnim sporovima i u postupcima osporavanja majčinstva ili očinstva;
- u drugim postupcima u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi, pojedinim sadržajima roditeljske skrbi i osobnim odnosima s djetetom kad postoji spor među strankama;
- u postupku izricanja mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta iz nadležnosti suda kada je to propisano odredbama Obz-a;
- u postupku donošenja rješenja koje zamjenjuje pristanak na posvojenje;
- kada postoji sukob interesa između njega i njegovih zakonskih zastupnika u imovinskim postupcima ili sporovima, odnosno pri sklapanju pojedinih pravnih poslova;
- djeci u slučaju spora ili sklapanja pravnog posla između njih kada ista osoba nad njima ostvaruje roditeljsku skrb;
- djetetu stranom državljaninu ili djetetu bez državljanstva koje se bez pratnje zakonskog zastupnika zatekne na teritoriju Republike Hrvatske;
- u drugim slučajevima kada je to propisano odredbama Obiteljskog zakona, odnosno posebnih propisa ili ako je to potrebno radi zaštite prava i interesa djeteta.⁶⁹

U postupcima u kojima se odlučuje o osobnim i imovinskim pravima i interesima djeteta, sud će omogućiti djetetu da izrazi svoje mišljenje, osim ako se dijete tome protivi, i to na prikladnom mjestu putem posebnog skrbnika ili stručne osobe. Posebni skrbnici moraju imati određene kompetencije i provedene edukacije – osim završenog Pravnog fakulteta i položenog pravosudnog ispita, potrebna je šestomjesečna specijalizirana edukacija, stručno interdisciplinarno usavršavanje u području komunikacije s djetetom u pravosuđu te kontinuirani rad na znanjima i vještinama za razgovor s djecom. Dužni su educirati se u područjima dječjih prava, procesnih prava i psihologije te prolaze kroz različite vježbe i demonstracije komunikacije s djetetom.⁷⁰

⁶⁷ Cf. *ibid.*, str. 22.

⁶⁸ Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ Republika Hrvatska – Centar za posebno skrbništvo (2024), „Poseban skrbnik“, Posjećeno 29.8.2024. na mrežnoj

Skrbnik, s druge strane, ne može biti osoba:

- lišena prava na roditeljsku skrb;
- lišena poslovne sposobnosti;
- čiji su interesi u suprotnosti s interesima štíćenika;
- od koje se s obzirom na njezino ponašanje i osobine te odnose sa štíćenikom, ne može očekivati da će pravilno obavljati dužnosti skrbnika;
- s kojom je štíćenik sklopio ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju;
- s čijim je bračnim drugom, odnosno izvanbračnim drugom štíćenik sklopio ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju.⁷¹

Skrbnik je dužan savjesno se brinuti o osobnim i imovinskim pravima i obvezama te o dobrobiti štíćenika, uvijek razmotriti mišljenje, želje i osjećaje štíćenika te ih uzeti u obzir, osim ako je to u suprotnosti s dobrobiti štíćenika. Ipak, prema odredbama Obiteljskog zakona, postoje određene odluke o osobnim stanjima koje donosi isključivo štíćenik, ali i one za koje je potrebno prethodno odobrenje Hrvatskog zavoda za socijalni rad te odluke koje može donijeti u izvanparničnom postupku samo sud. Posebna je pažnja u Obiteljskom zakonu posvećena i štíćenikovoj imovini te osiguranju iste, a skrbnik je dužan svakih šest mjeseci i kada to zatraži Hrvatski zavod za socijalni rad podnijeti izvješće o svojem radu i o stanju štíćenikove imovine.⁷² Skrbnik ima pravo na mjesečnu naknadu ovisno o njegovu radu i zalaganju u zaštiti štíćenikovih prava i dobrobiti, a poseban skrbnik koji nije zaposlenik Centra za posebno skrbništvo ima pravo na naknadu za svoj rad. Što se tiče prestanka skrbničkih obveza, Hrvatski zavod za socijalni rad razriješit će rješenjem skrbnika ako utvrdi da je u obavljanju dužnosti nemaran, da ugrožava štíćenikove interese, da zloupotrebljava svoje ovlasti ili ako procijeni da bi za štíćenika bilo korisnije da mu se imenuje drugi skrbnik. O razrješenju skrbnika Hrvatski zavod za socijalni rad zatražit će mišljenje njegovog štíćenika te o tome sastaviti zapisnik, a ukoliko skrbnik umre ili samovoljno prestane obavljati svoju dužnost ili ako nastanu okolnosti koje sprječavaju skrbnika da obavlja svoju dužnost, Hrvatski zavod za socijalni rad bez odgode će štíćeniku imenovati novog skrbnika.⁷³

4.1 Poseban skrbnik za dijete

Prema Obiteljskom zakonu iz 2015. godine, institut posebnog skrbnika za dijete osuvremenjen je kako bi bio usklađen s obvezama Republike Hrvatske preuzetim Konvencijom o ostvarivanju prava djeteta (1996.). Prema novim odredbama, posebni skrbnik za dijete sada se imenuje ne samo u

stranici: <https://www.czps.hr/centar/poseban-skrbnik/111>

⁷¹ Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

⁷² Ibid.

⁷³ Ibid.

postupcima koji su bili predviđeni Obiteljskim zakonom iz 2003., već i u postupcima razvoda braka koji se pokreću tužbom te u postupcima donošenja odluka koje zamjenjuju pristanak na posvojenje.⁷⁴ Detaljnije je definirana uloga posebnog skrbnika kao neovisnog zastupnika djeteta, koji je pravnik s položenim pravosudnim ispitom i zaposlen u Centru za posebno skrbništvo, koje ustrojava ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi. Također, novi zakon propisuje izričitu obvezu suda da djetetu omogući izražavanje mišljenja u obiteljskim stvarima, s ciljem zaštite njegovih prava i interesa. Obavezne procedure za omogućavanje i utvrđivanje mišljenja djeteta postavljene su kako bi se osigurala stvarna primjena prava djeteta na izražavanje mišljenja, a posebni skrbnik igra ključnu ulogu u ostvarivanju ovog prava, što je dodatno specificirano u Pravilniku o načinu pribavljanja mišljenja djeteta.⁷⁵

Uloga posebnog skrbnika ključna je u zaštiti interesa djeteta, budući da je njegova primarna odgovornost zastupati volju i najbolji interes djeteta na način koji je u skladu sa zakonskim odredbama. Poseban skrbnik djeteta treba obavljati svoje dužnosti s maksimalnom predanošću i pažnjom, pridržavajući se važećih zakona i pravnih normi. Fokus posebnog skrbnika je isključivo na djetetu, a ne na željama i očekivanjima roditelja ili drugih osoba, a ova neovisnost osigurana je odredbama Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava i Obiteljskog zakona, koji nalažu da poseban skrbnik treba djelovati u najboljem interesu djeteta. Prema članku 414. Obiteljskog zakona, dijete je stranka u postupcima koji se odnose na roditeljsku skrb, ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom i uzdržavanje. U tim slučajevima, dijete zastupa poseban skrbnik koji se imenuje sukladno članku 240. Obiteljskog zakona⁷⁶, osim ako nije drugačije predviđeno zakonima koji omogućuju zastupanje od strane zakonskih zastupnika ili Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Roditelji djeteta nemaju pravo uz posebnog skrbnika poduzimati radnje u postupku u ime djeteta. Poseban skrbnik uspostavlja neposredan kontakt s djetetom, upoznaje ga s vlastitom ulogom, s predmetom sudskog postupka te njegovim pravom na izražavanje mišljenja. Također, poseban skrbnik mora objasniti djetetu moguće posljedice njegovih izjava i krajnji ishod postupaka te, ukoliko je potrebno, kontaktirati oba roditelja. Sve aktivnosti pritom moraju biti u skladu s člankom 240. stavkom 2. Obiteljskog zakona⁷⁷ te Europskom konvencijom o ostvarivanju dječjih prava⁷⁸. U procesu informiranja djeteta poseban skrbnik mora pažljivo odabrati koje informacije i na koji način djetetu pružiti, uzimajući u obzir njegovu dob i razinu zrelosti. Informacije trebaju biti prilagođene djetetovu razumijevanju, a dijete mora imati slobodu izraziti svoje mišljenje bez ikakvog pritiska.

⁷⁴ Rešetar, Rupić, Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskopравnom sustavu, loc. cit.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

⁷⁷ Čl. 240. st. 2 Obz: „Posebni skrbnik dužan je: 1. zastupati dijete u postupku za koji je imenovan; 2. obavijestiti dijete o predmetu spora, tijeku i ishodu na način koji je primjeren djetetovoj dobi i; 3. prema potrebi, kontaktirati s roditeljem ili drugim osobama koje su djetetu bliske.“

⁷⁸ Republika Hrvatska – Centar za posebno skrbništvo (2024), „Uloga posebnog skrbnika u postupcima sa djecom“, Posjećeno 29.8.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.czps.hr/uloga-posebnog-skrbnika-u-postupcima-sa-djecom/80>

Ono ne smije biti izloženo manipulaciji niti bilo kakvom neprimjerenom utjecaju. Ukoliko dijete želi, treba mu se omogućiti prisutstvo osobe od povjerenja, ali isto tako i osigurati izražavanje mišljenja bez nazočnosti roditelja ili drugih osoba koje bi mogle biti u sukobu interesa s djetetom, ovisno o situaciji. Važno je pritom i da se dijete sasluša samo onoliko puta koliko je nužno, posebno kada se radi o događajima koji bi mogli biti štetni po dijete. Osim toga, potrebno je osigurati i prikladan prostor za razgovor s djetetom, gdje će se dijete osjećati zaštićeno i sigurno.⁷⁹

Kada komunicira sa sudom, poseban skrbnik mora oblikovati i predstaviti djetetovo mišljenje. U tom kontekstu, posebni skrbnik djeluje kao važna karika između djeteta i suda, a kako bi bio uspješan u ovoj ulozi, treba imati sklonost i iskustvo u radu s djecom, kao i specifična pravna i socijalna znanja. Ukoliko tijekom razgovora s djetetom sazna informacije koje su važne za zaštitu djetetovih interesa, dužan je te informacije prosljediti relevantnim institucijama radi zaštite dobrobiti i interesa djeteta.⁸⁰ Poseban skrbnik dakle, ne samo da zastupa dijete, već i aktivno sudjeluje u svim aspektima postupka: od davanja odgovora na tužbu ili prijedlog, očitovanja o podnescima stranaka u postupku, predlaganja izvođenja dokaza i sudjelovanja u dokaznom postupku, preko ulaganja žalbi, revizija, ustavnih tužbi ili prijedloga u ime djeteta, do pokretanja sudskih postupaka, upravnih postupaka, obavještanja institucija radi zaštite i dobrobiti djeteta. Isto tako zahtijeva i očitovanja od institucija i ustanova o postupanju vezano za dijete, osiguravajući time sveobuhvatnu zaštitu i podršku djetetu.⁸¹

Posebni skrbnik koji je zaposlenik Centra za posebno skrbništvo ima obvezu podnijeti izvješće o svojem radu na zahtjev ravnatelja Centra u roku koji ravnatelj odredi. Također, dužan je predati završno izvješće ravnatelju te izvješće tijelu koje je imenovalo skrbnika ako ga to tijelo od njega zatraži. Rok za podnošenje izvješća je osam dana nakon završetka postupka. Posebni skrbnik treba informirati dijete o sadržaju odluke i njegovom pravu na izjavljivanje žalbe, bilo osobno ili uz pomoć stručne osobe.⁸² Međutim, dijete neće biti obaviješteno o obrazloženju odluke ako bi to moglo negativno utjecati na njegovo zdravlje i razvoj. Ukoliko poseban skrbnik zloupotrebljava svoje ovlasti ili neadekvatno obavlja svoje dužnosti, što može prouzročiti štetu djetetu, sud ili nadležno tijelo može imenovati novog posebnog skrbnika. Također, poseban skrbnik može zatražiti razrješenje svojih prava i dužnosti, a novi skrbnik bit će imenovan bez odgode. Prava i dužnosti posebnog skrbnika prestaju kada rješenje o prestanku tog skrbništva postane izvršno, odnosno kada nastupe pravni učinci toga rješenja.⁸³

Iako su posebni skrbnici dugo vremena bili isključivo djelatnici centra za socijalnu skrb, u

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

posljednjim godinama, pod utjecajem Ustavnog suda RH i Europskog suda za ljudska prava, znatno se povećao broj odvjetnika koji djeluju kao posebni skrbnici u postupcima vezanim uz djecu. Prema podacima Ministarstva socijalne politike i mladih, primjetan je stalni porast broja imenovanih posebnih skrbnika za djecu.⁸⁴ U 2004. godini bilo je imenovano 410 posebnih skrbnika za djecu, dok je taj broj kontinuirano rastao u narednim godinama. Između 2012. i 2014. godine, broj imenovanih posebnih skrbnika za djecu iznosio je oko 2000 godišnje. Istovremeno je rastao i broj odvjetničkih usluga u okviru posebnog skrbništva, iako statistika ne razdvaja usluge vezane uz djecu od onih koji se vežu uz odrasle osobe. Tako su u 2004. godini zabilježene 773 odvjetničke usluge u području posebnog skrbništva, dok je taj broj u 2014. porastao na 1068 usluga posebnog skrbnika koje su obavili odvjetnici.⁸⁵ Ovaj porast u broju odvjetničkih usluga vezanih uz posebno skrbništvo za djecu stručnjaci pripisuju ne samo prethodno navedenim stavovima Ustavnog suda Republike Hrvatske i Europskog suda za ljudska prava, već i rastućoj svijesti među stručnjacima o važnosti Europske konvencije o ostvarivanju prava djeteta (1996.), koja je integrirana u nacionalni pravni okvir, a čiji je cilj pružiti učinkovitiju zaštitu prava djece u obiteljskopравnim sudskim postupcima.⁸⁶

5 Centar za posebno skrbništvo

Centar za posebno skrbništvo relativno je nova javna ustanova osnovana propisom Obiteljskog zakona 2015. godine, a čija je djelatnost zastupanje djece u postupcima pred sudovima i drugim tijelima te zastupanje punoljetnih osoba u određenim slučajevima. Osim poštivanja obveza koje su preuzete primjenom različitih konvencija i uredbi vezanih uz zaštitu prava djece i posebno skrbništvo, ovime se nastojao otkloniti sukob interesa koji je bio čest u statusnim i obiteljskim postupcima u kojima je centar za socijalnu skrb bio stranka, a djelatnik centra istovremeno imenovan skrbnikom djetetu i/ili roditelju djeteta.⁸⁷ Svrha osnivanja samostalnog Centra za posebno skrbništvo bila je ponajprije izdvajanje iz nekadašnjih centara za socijalnu skrb ovlasti u zastupanju štíćenika i prebacivanje ovlasti na novoustrojenu ustanovu zbog potrebe jasnog razgraničenja nadležnosti. Pritom je vjerojatno namjera zakonodavca bila osnivanje specijaliziranog nezavisnog tijela koje bi trebalo stručnije i objektivnije zastupati štíćenike.⁸⁸ Centar za posebno skrbništvo je upisan u sudski registar Trgovačkog suda u Zagrebu 18.7.2014., a nakon odluke Ustavnog suda o

⁸⁴ Rešetar & Rupić, op. cit. (bilj. 8), str. 1181.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Sudjelovanje djeteta u sudskim postupcima te zaštita prava i dobrobiti djeteta u tim postupcima, Pravosudna akademija, priručnik, Zagreb, studeni 2016.

⁸⁸ Hrabar et al., op. cit. (bilj. 1), str. 382-383.

suspenziji predmetnog zakona donesen je novi Obiteljski zakon 2015. prema kojem je Centar nastavio s radom sukladno novim odredbama zakona. Osnivačka prava nad Centrom za posebno skrbništvo ima Republike Hrvatska, a prava i dužnosti osnivača obavlja ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi – Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.⁸⁹ Statutom Centra za posebno skrbništvo propisuju se ustrojstvo, ovlasti i način odlučivanja tijela Centra te se uređuju druga pitanja važna za obavljanje djelatnosti i poslovanje. Aktualnim statutom Centra za posebno skrbništvo određeno je da Centar ima sjedište u Zagrebu i dislocirane jedinice u Splitu, Osijeku i Rijeci. Kao misija ustanove istaknuto je nezavisno zastupanje i zaštita osobnih i imovinskih prava i interesa djece i odraslih osoba te njihova aktivna uloga putem posebnog skrbnika u svim postupcima koji ih se tiču.⁹⁰ Njezina vizija je pak specijalizirana ustanova kojom se povećava razina prava i interesa djece i odraslih osoba te poštuju svi standardi konvencija koje jamče adekvatnu pravnu zaštitu najosjetljivijih skupina. Djelatnost Centra za posebno skrbništvo definirana je člankom 547. Obiteljskog zakona, a Centar u obavljanju javnih ovlasti zastupa djecu te druge osobe u postupcima pred sudovima i drugim tijelima u skladu s člancima 240. i 241. Obiteljskog zakona. Područje nadležnosti Centra za posebno skrbništvo jest područje Republike Hrvatske.⁹¹ Na temelju javnih ovlasti zastupa djecu u postupcima pred sudovima i drugim javnim tijelima ranije nabrojanima u radu, a odraslu osobu:

- za koju je podnesen prijedlog za lišenje poslovne sposobnosti;
- kojoj najmanje tri mjeseca nije poznato boravište ili nije dostupna, a nema punomoćnika, u stvarima o kojima se odlučuje prema odredbama Obiteljskog zakona;
- štíćenika kada postoji sukob interesa između njega i njegova skrbnika ili bliskog srodnika odnosno bračnog druga skrbnika, u imovinskim postupcima ili sporovima, odnosno pri sklapanju pojedinih pravnih poslova;
- štíćenike u slučaju spora ili sklapanja pravnog posla između njih kada imaju istoga skrbnika.⁹²

Stručne poslove u Centru obavlja pravnik s položenim pravosudnim ispitom te socijalni radnik, psiholog i socijalni pedagog s položenim stručnim ispitom, a poslove posebnog skrbnika pravnik s položenim pravosudnim ispitom. Prilikom pribavljanja mišljenja djeteta i odrasle osobe, obavještavanja djeteta i odrasle osobe o predmetu spora, tijeku i ishodu spora te upoznavanja djeteta ili odrasle osobe sa sadržajem odluke i pravom na izjavljivanje žalbe, poseban skrbnik koristi pomoć socijalnog radnika, psihologa ili socijalnog pedagoga, osim ako sam ima stručna znanja i

⁸⁹ Republika Hrvatska – Centar za posebno skrbništvo (2024), „Centar“, Posjećeno 29.8.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.czps.hr/centar/9>

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid.

⁹² Zakon o centru za posebno skrbništvo (Narodne novine br. 47/20)

vještine potrebne za komunikaciju i pribavljanje mišljenja.⁹³ Stručni radnici Centra moraju imati najmanje tri godine radnog staža na stručnim poslovima u propisanom akademskom zvanju i akademskom stupnju, a edukacije, stručna znanja i vještine potrebne za komunikaciju s djetetom i odraslom osobom kojoj je dodijeljen poseban skrbnik, kao i dodatna stručna znanja, vještine i kompetencije za komunikaciju i pribavljanje mišljenja propisuje ministar nadležan za obitelj. Kako bi se osoba uopće zaposlila u Centru za posebno skrbništvo, osim navedenih stručnih znanja i kompetencija, postoje i određene zapreke za zasnivanje radnog odnosa u Centru, pa tako nikakve poslove u Centru za posebno skrbništvo ne može obavljati osoba pravomoćno osuđena za kaznena djela nabrojana u čl.24.st. 1. i 2.⁹⁴, kojoj je pravomoćno izrečena prekršajnoppravna sankcija za nasilje u obitelji i protiv koje se vodi postupak pred nadležnim sudom za kazneno djelo spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta iz Kaznenog zakona, kao ni osoba kojoj je izrečena mjera za zaštitu dobrobiti djeteta prema zakonu kojim se uređuju obiteljski odnosi. Stručni radnici u Centru imaju pravo i dužnost trajno se i kontinuirano stručno usavršavati pojedinačno i organizirano u područjima socijalnog rada, prava, psihologije i drugih područja važnih za učinkovito i kvalitetno obavljanje poslova, pri čemu godišnji program stručnog usavršavanja stručnih radnika Centra donosi ministarstvo nadležno za obitelj u suradnji s Centrom.⁹⁵ Osim toga, stručni radnici imaju pravo na superviziju koja im kroz proces učenja, razvoja i metoda podrške omogućava usvajanje novih znanja, razvijanje vještina, usvajanje profesionalnih osobnih spoznaja kroz osobno iskustvo stručnog rada, a sve s ciljem poboljšanja kvalitete njihova rada. Superviziju obavljaju licencirani supervizori.⁹⁶

5.1 Ustrojstvo Centra za posebno skrbništvo i statistički podatci

Ustrojstvo, status i djelatnost Centra za posebno skrbništvo uređeno je Zakonom o Centru za posebno skrbništvo, s tim da se ustrojstvo Centra pobliže uređuje statutom. Centrom upravlja upravno vijeće koje čine tri člana – dva predstavnika osnivača i jedan predstavnik radnika Centra. Članove upravnog vijeća, predstavnika radnika u Centru imenuje radničko vijeće, a ako ono nije utemeljeno, biraju ga radnici na slobodnim i neposrednim izborima, tajnim glasovanjem.

⁹³ Ibid

⁹⁴ Ibid., Čl. 24. st. 1. i 2.: kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva, protiv života i tijela, protiv ljudskih prava i temeljnih sloboda, protiv radnih odnosa i socijalnog osiguranja, protiv osobne slobode, časti i ugleda, spolne slobode, spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, protiv braka, obitelji i djece, protiv zdravlja ljudi, protiv imovine, protiv gospodarstva, krivotvorenja, službene dužnosti, javnog reda, kaznena djela protiv Republike Hrvatske iz Kaznenog zakona; kaznena djela protiv života i tijela, slobode i prava čovjeka i građanina, protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, protiv zdravlja ljudi, protiv platnog prometa i poslovanja, protiv vjerodostojnosti isprava (...)

⁹⁵ Zakon o centru za posebno skrbništvo (Narodne novine br. 47/20)

⁹⁶ Ibid.

Predstavnik upravnog vijeća biraju članovi upravnog vijeća na svojoj konstituirajućoj sjednici između predstavnika osnivača, a mandat članova upravnog vijeća traje četiri godine i mogu biti ponovno imenovani. Član upravnog vijeća može biti imenovan na tu dužnost najviše dva puta uzastopno.⁹⁷ Upravno vijeće obavlja sljedeće poslove:

- donosi Statut i opći akt kojim se uređuju radni odnosi i unutarnji ustroj Centra na prijedlog ravnatelja, uz suglasnost osnivača,
- donosi financijski plan i polugodišnji i godišnji izvještaj o izvršenju financijskog plana,
- donosi godišnji plan i program rada Centra na prijedlog ravnatelja i nadzire njegovo izvršavanje,
- analizira financijsko poslovanje Centra najmanje svaka tri mjeseca,
- u slučaju gubitka u poslovanju Centra bez odgode obavještava osnivača,
- predlaže osnivaču proširenje i promjenu djelatnosti i donošenje drugih odluka vezanih uz osnivačka prava,
- imenuje i razrješuje ravnatelja uz suglasnost ministra i sklapa s njim ugovor o radu na određeno vrijeme za mandatno razdoblje,
- donosi odluke u drugom stupnju o zahtjevima radnika za zaštitu prava iz radnog odnosa,
- raspravlja i odlučuje o izvješćima ravnatelja najmanje svaka tri mjeseca,
- daje osnivaču i ravnatelju prijedloge i mišljenja o pitanjima važnim za rad Centra te
- donosi odluke i obavlja druge poslove utvrđene zakonom, aktom o osnivanju i statutom Centra.⁹⁸

Ravnatelj Centra za posebno skrbništvo predstavlja i zastupa Centar, organizira i vodi poslovanje i stručni rad Centra i odgovoran je za zakonitost rada Centra. U dijelu radnog vremena obavlja i poslove posebnog skrbnika. Njegove ovlasti utvrđene su zakonom, aktom o osnivanju i statutom Centra. Imenuje ga upravno vijeće na temelju javnog natječaja, uz prethodnu suglasnost ministra nadležnog za obitelj, pri čemu kandidat za ravnatelja koji je član upravnog vijeća ne može sudjelovati u raspravi i donošenju odluke o prijedlogu da se njega imenuje za ravnatelja Centra.⁹⁹ Djelokrug rada ravnatelja obuhvaća sljedeće poslove:

- organiziranje, vođenje rada i poslovanja Centra
- predstavljanje i zastupanje Centra
- predlaganje godišnjeg plana i programa Centra i odgovornost za njegovo ostvarivanje,
- predlaganje Upravnom vijeću nacrtu statuta i drugih općih akata koje donosi Upravno vijeće,
- podnošenje Upravnom vijeću i osnivaču izvještaja o radu i poslovanju Centra,

⁹⁷ Republika Hrvatska – Centar za posebno skrbništvo (2024), „Upravno vijeće“, Posjećeno 29.8. na mrežnoj stranici: <https://www.czps.hr/ustrojstvo/upravno-vijece/102>

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Zakon o centru za posebno skrbništvo (Narodne novine br. 47/20)

- donošenje općih akata iz svoje nadležnosti i davanje Upravnom vijeću prijedloga općeg akta na suglasnost sukladno odredbama statuta,
- može dati u granicama svojih ovlasti pisanu punomoć drugoj osobi za zastupanje Centra u pravnom prometu u okviru nadležnosti utvrđene statutom Centra,
- određivanje osobe ovlaštene za potpisivanje financijske i druge dokumentacije,
- sklapanje i otkazivanje ugovora o radu te odlučivanje u prvom stupnju o ostvarivanju prava radnika iz ugovora o radu,
- donošenje odluke o provođenju unutarnjeg nadzora nad radom stručnih djelatnika,
- odlučivanje o izuzeću stručnog radnika, a u slučaju da nadležna dislocirana jedinica zbog izuzeća ne može dalje postupati, određivanje druge dislocirane jedinice za nadležno postupanje,
- obavljanje poslova zastupanja djece i odraslih osoba pred sudovima i drugim tijelima, sukladno odredbama Obiteljskog zakona,
- obavljanje drugih poslova u skladu sa zakonom, statutom i općim aktima Centra.¹⁰⁰

Prema posljednjim dostupnim statističkim podacima, vidljivo je kako opseg posla Centra za posebno skrbništvo kontinuirano raste pa se tako u razdoblju od samo četiri godine (od 2016. do 2020.) broj predmeta zaprimljenih u rad popeo s oko 4000 na 11 469 predmeta gotovo utrostručujući brojku. Iz izvješća Pravobraniteljice za djecu može se zaključiti kako se Centar za posebno skrbništvo susreće sa sličnim problemima kao i ostatak sustava socijalne skrbi, a to je ponajprije nesrazmjer potreba i dostupnih resursa.¹⁰¹ Dodatno se ističe nedovoljan broj posebnih skrbnika u odnosu na rastući broj zaprimljenih slučajeva u kojima je potrebno zastupanje djece, prevelik teritorij koji pokrivaju i dislociranost pojedinih sudova, kao i financijske i materijalne teškoće, nedostatak neophodnih sredstava za obavljanje rada, osobito službenih automobila. Posebni skrbnici znaju se naći u situaciji nemogućnosti prisustvovanja ročištima pa zbog toga dolazi do odgoda ročišta što nepotrebno produljuje čitav postupak ili se pak donose odluke na temelju spisa pri čemu se djetetu onemogućuje da bude aktivna stranka u postupku i ostvari svoje pravo na sudjelovanje.¹⁰²

Centar za posebno skrbništvo zasigurno ima ključnu ulogu u zaštiti prava djece i drugih ranjivih skupina, pružajući im potrebnu pravnu podršku u složenim sudskim i administrativnim postupcima, a kroz svoje djelovanje osiguravanjem adekvatnog zastupanja djece i drugih štićenika, poštujući pri tome zakonske propise i međunarodne standarde. Međutim, Centar se i dalje suočava s brojnim

¹⁰⁰ Republika Hrvatska – Centar za posebno skrbništvo (2024), „Ravnateljica“, Posjećeno 29.8.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.czps.hr/ustrojstvo/ravnateljica/85>

¹⁰¹ Ius-info (2024), „Poseban skrbnik djeteta“, Posjećeno 29.8.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/posebni-skrbnik-djeteta-33049>

¹⁰² Ibid.

izazovima koji mogu značajno otežati njegov rad, što je uočila i Pravobraniteljica za djecu uputivši preporuku Vladi RH i ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.¹⁰³ Stoga je nužno kontinuirano raditi na jačanju njegovih kapaciteta, unaprjeđenju pravnog okvira i osiguravanju uvjeta za učinkovito djelovanje, kako bi se osigurala maksimalna zaštita i podrška onima kojima je ona najpotrebnija, a time i postiglo veće povjerenje u pravni sustav Republike Hrvatske.¹⁰⁴

5.2 *Izazovi u praksi i prijedlozi za unaprjeđenje sustava*

Posebno skrbništvo u teoriji često može djelovati jednostavnije nego kada se pretoči u praksu. Kao što je već spomenuto, postoje brojni izazovi s kojima se u praksi možemo susresti baveći se ovim pravnim institutom. Možda najistaknutiji je navedeni nedostatak resursa – u praksi se skrbnici često mogu suočavati s ograničenim resursima, bilo da se radi o financijskim sredstvima, materijalnoj opremi, dostupnosti stručnog osoblja ili podršci zajednice, a samo nedovoljno financiranje značajno može otežati pružanje adekvatne skrbi i kvalitetnog djelovanja. Pravne dileme još su jedan problem s kojima se mogu susretati u praksi budući da nije neuobičajeno da dođe do nesuglasica između čvrstim zakonskih odredbi i stvarnih potreba korisnika i pojedinih slučajeva.¹⁰⁵ Ponekad zakon i dalje može djelovati nedovoljno fleksibilno pa time otežavati prilagodbu specifičnim slučajevima s kojima se moguće susresti. Administrativna složenost procesa koja dovodi do kašnjenja i produljivanja postupaka, zajedno s općenitom preopterećenošću stručnih radnika u sustavu socijalne skrbi, još su jedna stavka koja može negativno utjecati na dobrobit korisnika, a važno je za naglasiti i potencijalni emocionalni i psihološki pritisak na skrbnike. Moguće je i da skrbnici ponekad nemaju dovoljno specifičnih znanja za suočavanje sa složenijim slučajevima. Nužno je stoga kontinuirano raditi na pojednostavljivanju administrativnih procedura, povećanju resursa i jačanju pravne zaštite te pružanju podrške skrbnicima.¹⁰⁶ Neka od mogućih rješenja postojećih problema mogla bi sadržavati veću digitalizaciju za lakše praćenje slučajeva, dodatne subvencije, naknade ili osiguranje dodatnog stručnog kadra te stalno educiranje i specijaliziranje stručnjaka, posebno u specifičnim područjima mentalnog zdravlja, komunikacijskih vještina i aktualnih pravnih promjena. Obzirom da trenutni broj zaposlenih nije dovoljan za adekvatno pokrivanje svih slučajeva¹⁰⁷, nužno je povećanje broja skrbnika s odgovarajućim znanjem i pravnim i psihosocijalnim vještinama za omogućavanje kvalitetnije skrbi. Isticanje važnosti supervizije za stručne radnike također je bitan i

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid.

značajan oblik podrške skrbnicima kako bi se izbjegao burnout. S istim ciljem bilo bi korisno raditi i na poboljšanju radnih uvjeta, omogućujući primjerice fleksibilno radno vrijeme i adekvatnu nagradu za rad, kao i osiguravanje službenih automobila, primjerenih prostora za rad s djecom te modernizacija i digitalizacija sustava koja bi doskočila spomenutom problemu dislociranih sudova i korisnika¹⁰⁸. Nužno je svakako i raditi na podizanju svijesti javnosti o važnosti posebnog skrbništva, prava djece i ulozi skrbnika, a educiranje djece u školama o njihovim pravima i pravnim ulogama moglo bi pomoći mladima da dobiju bolji uvid u prava koja im pripadaju te ulogu pravnog sustava u njihovoj zaštiti.

6 Zaključak

Skrbništvo i posebno skrbništvo, kako u hrvatskom tako i u brojnim drugim zakonodavstvima, imaju dugu povijest, a s vremenom su ovi pravni instituti doživljavali brojne promjene u zakonodavnom okviru i u praksi. Njima se nastojalo uglavnom ići na korist stranaka, a s ciljem osiguravanja što kvalitetnije skrbi i adekvatnijeg zastupanja onih kojima je to potrebno. Neke od najznačajnijih promjena u smislu pozitivnog pomaka bile su detaljnije uređenje instituta posebnog skrbništva i stvaranje temeljitog zakonskog okvira.¹⁰⁹ Omogućavanje djetetu prava na izražavanje mišljenja te taksativno nabrojanje postupaka i slučajeva u kojima se djetetu odnosno odrasloj osobi treba osigurati skrbnik / poseban skrbnik neke su od najvažnijih promjena u tom smjeru, s krajnjim ciljem uvažavanja interesa štíćenika te njegovog pozicioniranja u središte sudskog postupka. Reforma instituta posebnog skrbnika za dijete iz 2015. doprinijela je tako ne samo razvoju procesnih prava djeteta, nego i općem razvoju zaštite prava djece u Republici Hrvatskoj, koja ne bi bila moguća bez izričitog i jasnog pravnog temelja.¹¹⁰

Međutim, unatoč brojnim naporima Vlade, adekvatna zaštita djece u Hrvatskoj i dalje je suočena s mnogim izazovima, a ponajviše, prema mišljenju stručnjaka iz sustava socijalne skrbi, zbog preopterećenja stručnih radnika prevelikim brojem slučajeva i nedostatka resursa, materijalnih i drugih.¹¹¹ Stručnjaci iz tog razloga apeliraju na važnost bolje raspodjele resursa te smanjenje broja slučajeva kako bi se svakome od njih mogli kvalitetnije posvetiti te uspješnije dolaziti do rješenja. Isto tako, stručnjacima je potrebna sustavna i redovita supervizija te kontinuirano stručno usavršavanje s naglaskom na praktičnu primjenu iz primjera te izmjene iskustava između stručnjaka. Nadalje, potrebno je kontinuirano promicati i raditi na boljoj primjeni međusektorske suradnje.¹¹²

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Rešetar & Rupić, op. cit. (bilj. 8), str. 1197.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Sigurnost i dobrobit djeteta – strukturirani pristup zaštiti djece u socijalnoj skrbi, Priručnik, Unicef, Zagreb, 2021.

¹¹² Ibid.

Smjernice o pravosuđu naklonjenom djeci¹¹³, o kojima je bilo riječ ranije u radu, jasan su pokazatelj kako postupati s djecom u različitim postupcima, bilo da je riječ o kaznenim, građanskim ili drugim administrativnim postupcima. Iako se primarno odnose na kaznene, one se mogu primjeniti i na obiteljskopravne postupke.¹¹⁴ Sve upute ističu međusobnu povezanost obveza različitih institucija (sudova, zastupnika, policije i drugih tijela) s ciljem zaštite integriteta, dostojanstva i konvencijskih prava djece, a na državama je da te smjernice provedu kroz nacionalne zakonodavne promjene i primjere dobre prakse. U Hrvatskoj su mnoge od njih u primjeni, ali potrebno je i dalje na nekima poraditi, a posebno onima koje se tiču zastupanja djece. U tom kontekstu, uloga odvjetnika i države, posebno u edukaciji odvjetnika o pravima djeteta kao posebnom pravnom području, neizostavna je.¹¹⁵ Posebno je pritom zabrinjavajuća uloga medija, koji često zanemaruju potrebu za zaštitom dječje privatnosti i dostojanstva, a država bi, kroz zakonodavni okvir i sudsku praksu usmjerenu na zaštitu djece, trebala pružiti čvršću podršku u zaštiti dostojanstva djeteta. Smjernice o pravosuđu naklonjenom djeci treba smatrati dobrom uputom zakonodavcu pri izradi strategije za bolju zaštitu djece i njihovih prava, a svaka država koja je ratificirala Konvenciju o pravima djeteta ima obvezu pretvoriti proklamirana prava u stvarnu zaštitu.¹¹⁶

Reforma procesnog položaja djeteta, uključujući i reformu instituta posebnog skrbnika za dijete, rezultat je višegodišnjeg zalaganja brojnih obiteljskopравnih stručnjaka koji su kontinuirano pozivali na poboljšanje standarda zaštite djece u pravosudnim postupcima. Oni su se zauzimali za osnivanje specijaliziranih sudova, licenciranje odvjetnika koji zastupaju djecu, osnivanje posebnih stručnih službi pri sudovima, kao i za jačanje kapaciteta centara za socijalnu skrb te kontinuiranu edukaciju stručnjaka koji sudjeluju u pravosudnim postupcima s djecom.¹¹⁷ Pravobraniteljica za djecu također je uputila Ministarstvu pravosuđa niz preporuka, uključujući donošenje posebnog propisa kojim bi se regulirala procesna pravila za postupke vezane uz prava djece, postupanje suda i zastupnika djeteta, edukacija stručnjaka, formiranje liste stručnjaka koji bi svojim znanjem i kompetencijama mogli ispunjavati ulogu posebnog zastupnika djeteta te licenciranje stručnjaka za pružanje takvih usluga.¹¹⁸

Kao najnužnije promjene na kojima je potrebno raditi u narednom vremenu ističu se: povećanje broja skrbnika odgovarajućih znanja i vještina s ciljem smanjenja preopterećenja stručnih radnika, isticanje važnosti supervizije kao oblika podrške skrbnicima, poboljšanje radnih uvjeta, primjerenih

¹¹³ Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci. Preuzeto 29.8.2024. s: https://www.ombudsman.co.me/docs/1611917159_smjernice-savjeta-evrope-o-pravosu--u-prilago--enom-djeci.pdf

¹¹⁴ Hrabar, op. cit. (bilj. 53), str. 26.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Cf. ibid., str. 27.

¹¹⁷ Rešetar & Rupić, Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskopравnom sustavu, loc. cit.

¹¹⁸ Ibid.

prostora za rad i potrebnih resursa, modernizacija i digitalizacija sustava, ali i brojne druge.¹¹⁹

Pitanje na koje nam preostaje dati odgovor jest hoće li nova zakonska rješenja hrvatskoga obiteljskopravnog sustava uistinu dovesti do pozitivnih pomaka u sudskoj praksi, a time i u zaštiti materijalnih prava djece¹²⁰, a odgovor na njega nadamo se pronaći u nekim novijim istraživanjima na ovu temu koja svakako možemo očekivati kroz godine.

¹¹⁹ Ius-info (2024), „Poseban skrbnik djeteta“, Posjećeno 29.8.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/posebni-skrbnik-djeteta-33049>

¹²⁰ Rešetar & Rupić, Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskopravnom sustavu, loc. cit.

7 Literatura

1. Alinčić M., Hrabar D., Jakovac Lozić D., Korać Graovac A. Obiteljsko pravo, Zagreb, Narodne novine, 2007.
2. Alinčić M., Bakarić Abramović A., Belajec V., Dika M., Hrabar D., Hrvatin B., Jakovac-Lozić D., Korać-Graovac A., Obiteljski zakon, III. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, Narodne novine 2013.
3. Aras, S. et al., Dijete i pravo, Osijek, Pravni fakultet u Osijeku, 2009.
4. Dijete u pravosudnom postupku – Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu, Zagreb, 2012.
5. Hrabar, Dubravka, „Zaštita djece u kaznenom postupku u promišljanjima o pravosuđu naklonjenom djeci“, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 9:1/2018, str. 1 – 28.
6. Hrabar D., Hlača N., Jakovac – Lozić D., Korać Graovac A., Majstorović I., Čulo Margaletić A., Šimović I., Obiteljsko pravo, Zagreb, Narodne novine, 2021.
7. Ius-info (2024), „Poseban skrbnik djeteta“, Posjećeno 29.8.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/posebni-skrbnik-djeteta-33049>
8. Milas, Ivana, „Obiteljsko pravo i socijalna skrb – međuovisnost u svjetlu razvoja instituta skrbništva za punoljetne osobe“, Revija za socijalnu politiku, 12:3-4/2005, str. 301 – 318.
9. Milas Klarić, Ivana, „Reforma skrbničkog zakonodavstva i europski pravni okvir“, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 5:1/2014, str. 92 – 115.
10. Obiteljski zakon (Narodne novine, br.103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23).
11. Republika Hrvatska – Centar za posebno skrbništvo (2024), „Centar“, Posjećeno 29.8.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.czps.hr/centar/9>
12. Republika Hrvatska – Centar za posebno skrbništvo (2024), „Poseban skrbnik“, Posjećeno 29.8.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.czps.hr/centar/poseban-skrbnik/111>
13. Republika Hrvatska – Centar za posebno skrbništvo (2024), „Ravnateljica“, Posjećeno 29.8.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.czps.hr/ustrojstvo/ravnateljica/85>
14. Republika Hrvatska – Centar za posebno skrbništvo (2024), „Uloga posebnog skrbnika u postupcima sa djecom“, Posjećeno 29.8.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.czps.hr/uloga-posebnog-skrbnika-u-postupcima-sa-djecom/80>
15. Republika Hrvatska – Centar za posebno skrbništvo (2024), „Upravno vijeće“, Posjećeno 29.8. na mrežnoj stranici: <https://www.czps.hr/ustrojstvo/upravno-vijece/102>
16. Rešetar, Branka & Rupiće, Daniel, "Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskopravnom sustavu", Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 37:3/2016, str.

1175 – 1198.

17. Sigurnost i dobrobit djeteta – strukturirani pristup zaštiti djece u socijalnoj skrbi, Priručnik, Unicef, Zagreb, 2021.
18. Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci. Preuzeto 29.8.2024. s: https://www.ombudsman.co.me/docs/1611917159_smjernice-savjeta-evrope-o-pravosu--u-prilago--enom-djeci.pdf
19. Sudjelovanje djeteta u sudskim postupcima te zaštita prava i dobrobiti djeteta u tim postupcima, Pravosudna akademija – priručnik, Zagreb, studeni 2016.
20. Šimović, I., Utjecaj dobi na poslovnu i parničnu sposobnost“, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 61:5/2011, str. 1625 – 1686.
21. Zakon o braku i porodičnim odnosima (Narodne novine, br. 11/1978, 27/1978, 45/1989, 59/1990, 25/1994, 162/1998).
22. Zakon o Centru za posebno skrbništvo (Narodne novine, br. 47/2020).